

Zwartkopmeeuwen: ook buiten de broedtijd steeds talrijker

■ Een zonovergoten windstille dag, een meer in NO-Griekenland en daarin een kolossale groep Zwartkopmeeuwen starend naar hun spiegelbeeld: soms kan het leven betoverend mooi zijn. Wie uit vergelijkbare Mediterrane vakantieherinneringen putten kan, zal tot voor enkele jaren gedacht hebben dat dergelijke plaatjes in Nederland niet mogelijk zouden zijn. Het begint er echter steeds meer op te lijken, want de Zwartkopmeeuw doet het goed in ons land, althans als broedvogel. Hoe staat het buiten de broedtijd?

Succesvolle broedvogel

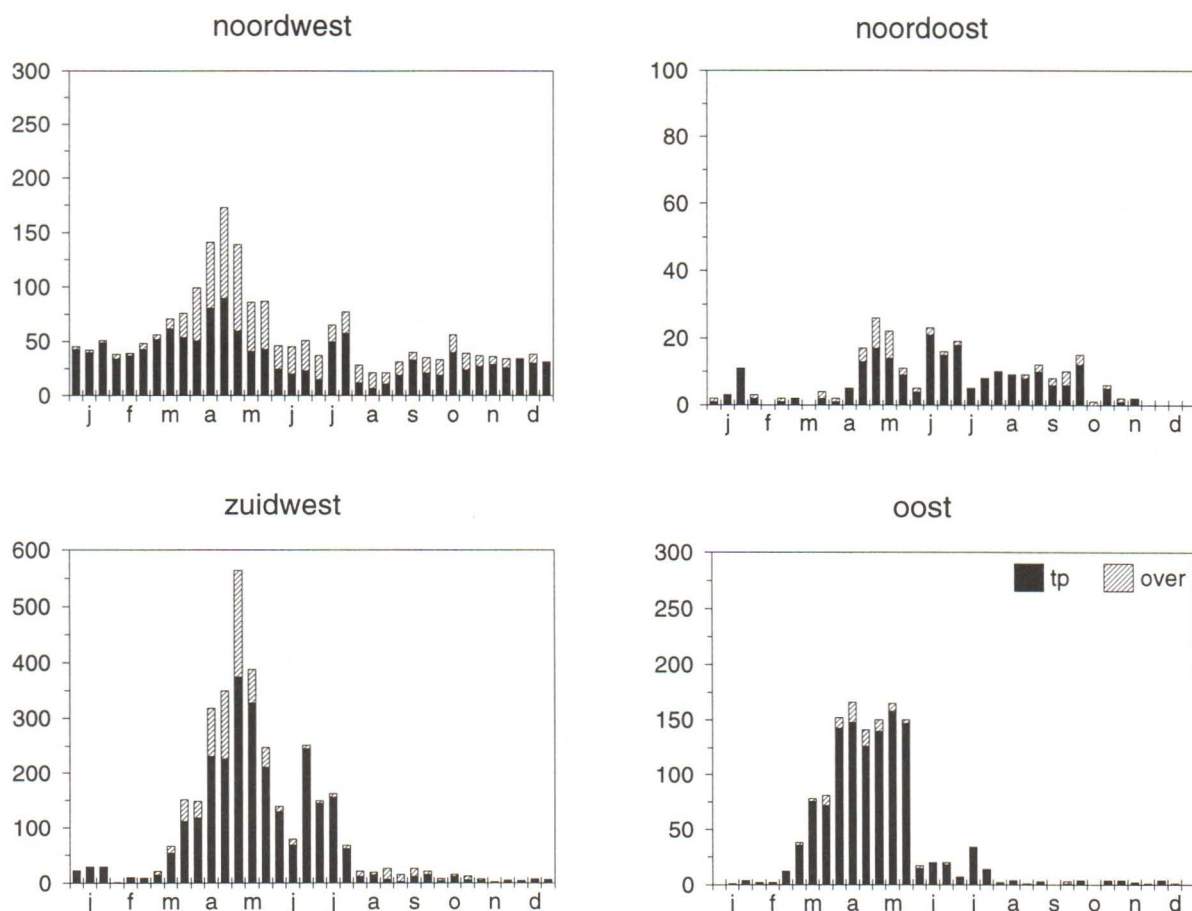
De noordelijke Zwarte Zee vormt het epicentrum van de broedvogelverspreiding van de Zwartkopmeeuw. De aantallen hier hebben in de afgelopen decennia enorme fluctuaties doorgemaakt. Vanuit een dieptepunt met 17.000 paren in 1974 zijn ze toegenomen tot 335.000 paren in 1983, maar vervolgens in tien jaar tijds weer afgenomen tot 20.000. De kolonisatie van delen van West-Europa vond vooral vanaf de jaren tachtig plaats. In Nederland is het pijlsnel bergopwaarts gegaan met deze meeuw,

dankzij de Delta (ons belangrijkste broedgebied) en met dank aan Peter Meininger c.s. (die de opkomst voortreffelijk gedocumenteerd hebben). Werden er tot eind jaren tachtig hooguit enkele tientallen broedparen gevonden, het aantal is sindsdien gestegen tot ruim 380 paren in 1997, waarvan 94% in de Delta huist is. Goede broedresultaten bevorderen de snelle opkomst. In gemengde kolonies blijken Zwartkopmeeuwen veel jongen te produceren, in tegenstelling tot Kokmeeuwen die tegenwoordig veelal beroerde resultaten boeken. Uit

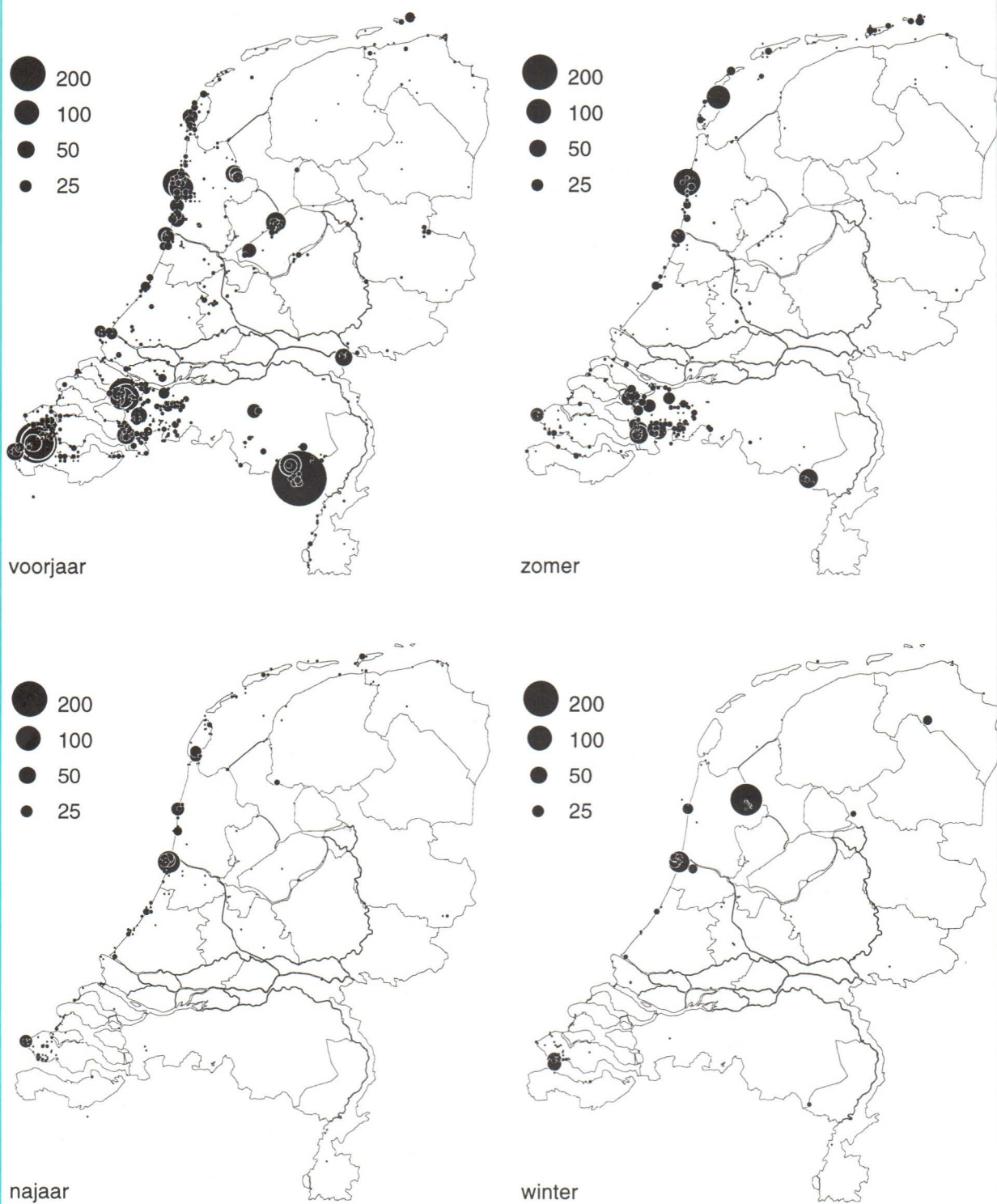
ringonderzoek is gebleken dat veel in de Delta geboren Zwartkopmeeuwen hier later tot broeden komen.

Seizoenspatroon

Om verschillen in seizoenspatroon inzichtelijk te maken is Nederland verdeeld in vier regio's: zuidwest (Delta, westelijk Brabant), noordwest (Zuid- en Noord-Holland incl. Texel), noordoost (Groningen en Friesland incl. Waddeneilanden) en het midden en zuidoosten (overige gebieden). In de meeste regio's is de Zwartkopmeeuw vooral in het voorjaar te zien. In de westelijke regio's is er eind april en begin mei een opvallende, kortstondige piek. Op de trektelpost Breskens is de helft van het aantal voorjaars-trekkers gepasseerd op Koninginnedag; volwassen vogels trekken hier gemiddeld een tot twee weken eerder door dan onvolwassen vogels. Het voorkomen in het midden en zuidoosten van het land is minder gepiekt en blijft gedurende een wat langere periode op hoog niveau, om vervolgens abrupt in te storten. Het noord-

Figuur 1. Seizoenspatroon van Zwartkopmeeuw in vier regio's in Nederland (exemplaren per maanddecade).

Figuur 2. Verspreiding van Zwartkopmeeuw buiten de broedtijd, 1989-97.

Zwartkopmeeuwen (K. Mauer, uit Atlas van de Nederlandse vogels)

Lijst van contactpersonen Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels. De post voor de contactpersonen loopt via SOVON.

Noord-Holland-Noord Ko van Gent
 Friesland Dick Schut
 Groningen Ben Koks
 Drenthe Michel Klemann
 Twente Bé van Kuik
 Overijssel-West Nico Noordhof
 Flevoland Henny van den Heuvel
 Noord-Holland-Zuid Patrick Bergkamp
 Zuid-Holland-Noord Hans Westerlaken
 Utrecht André van Kleunen
 Veluwe Bernd de Bruijn
 Achterhoek Erik Emens
 Grote Rivieren Peter Eekelder
 Zeeland Alex Wieland
 Brabant-West Henk Sierdsema
 Brabant-Oost Piet van den Hout
 Limburg-Noord Ran Schols
 Limburg-Zuid Ran Schols
 Zuid-Holland-Zuid Hans Mom

oosten levert een minder duidelijk beeld op; het is de enige regio waarin het voorjaarsvoorkomen weinig afwijkt van dat in de zomermaanden.

Waar blijven ze?

Opvallend in het seizoenspatroon is het uitblijven van een krachtige naajaarspiek. Gezien o.a. het forse contingent jonge vogels dat binnen Nederland uitgebroed wordt, zou de wegtrek van de Nederlandse vogels naar verwachting een piek moeten opleveren die nog groter zou moeten zijn dan de voorjaarspiek. Op een zwakke opleving in de westelijke regio's in juli na, is hiervan weinig gemerkt. Vermoedelijk trekken de meeste Nederlandse Zwartkopmeeuwen direct na het broeden snel weg in zuid-

Meer over Zwartkopmeeuwen

De Zwartkopmeeuw mag zich verheugen in de levendige belangstelling van veel vogelaars. Er is een aanzienlijke hoeveelheid literatuur over deze soort verschenen. Bij het schrijven van deze bijdrage is o.a. gebruik gemaakt van onderstaande bronnen.

- ARTS F., LILIPALY S., MEININGER P.L. & WOLF P. 1997. Voorjaars trek bij Breskens. Publicatie 2, Telgroep Breskens. Vlissingen.
- HOOGENDOORN W., STEINHAUS G.H., MOERBEEK D.J. & VAN DEN BERG A.B. 1995. Large number of Mediterranean Gulls in Boulonnais in summer 1995. Dutch Birding 17: 151-152.
- MEININGER P.L. & BEKHUIS J.F. 1990. De Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus* als broedvogel in Nederland en Europa. Limosa 63: 121-134.
- MEININGER P.L., BERREVOETS C.M., SCHEKKERMAN H., STRUCKER R.C.W. & WOLF P.A. 1991. Voedsel en fourageergebieden van broedende Zwartkopmeeuwen *Larus melanocephalus* in Zuidwest-Nederland. Sula 5: 138-145.
- MEININGER P.L., RAEVEL P. & HOOGENDOORN W. 1993. Occurrence of Mediterranean Gull at Le Portel in north-western France. Dutch Birding 15: 45-54.

westelijke richting. Bij Boulogne in NW-Frankrijk worden half juli en begin augustus al fenomenale aantallen Zwartkopmeeuwen gezien (bijv. 1850 ex. op 4 augustus 1995). Uit ringwaarnemingen blijkt dat hier in ieder geval veel Nederlandse (en Belgische) vogels tussen zitten. Dat deze vroege wegtrek uit Nederland nauwelijks geregistreerd wordt, kan te maken hebben met een in vergelijking tot het voorjaar geringere inspanning van trektellers op strategisch gelegen posten in ZW-Nederland in deze periode. Mogelijk vindt deze trek ook grotendeels ongestuwd en daardoor onopvallend plaats.

Verspreiding

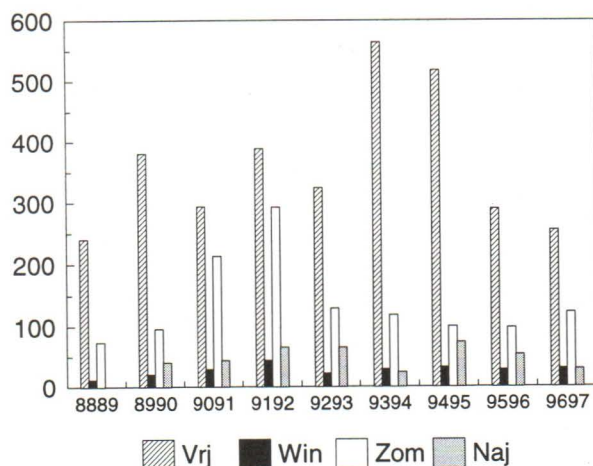
De verspreiding toont het hele jaar door een duidelijk accent op de westelijke en zuidwestelijke delen van het land. Het Waddengebied (met uitzondering van Texel), het IJsselmeerge-

bied, het rivierengebied en het overgrote deel van het binnenland worden, behalve in het voorjaar, maar weinig door Zwartkopmeeuwen bezocht. Een uitzondering moet worden gemaakt voor het westen van Noord-Brabant. Dit blijkt een belangrijk foerageergebied te zijn van de in de Delta broedende populatie, wat door de BSP-waarnemers keurig in kaart gebracht is. Zwartkopmeeuwen foerageren hier samen met Kokmeeuwen op vers gemaaid graslanden; het voedsel bestaat in hoofdzaak uit regenwormen, emelten en kevers. Zijn najaarswaarnemingen al betrekkelijk ongewoon, echte winterwaarnemingen zijn nog steeds schaars; ze blijven in hoofdzaak beperkt tot enkele locaties langs de Hollandse en Zeeuwse kust (Vlissingen, IJmuiden, Camperduin) en hier en daar elders (Medemblik, Groningen). Den Haag, waar overwinterende Zwartkopmeeuwen in de jaren zeventig al gebruikelijk waren -heel ongewoon in die tijd- laat het afweten.

Trend

Het aantal ingestuurde waarnemingen is vanaf de start van het BSP in 1989 toegenomen tot een maximum in 1995, en daarna licht gedaald. Deze terugval correspondeert niet met de voortgaande toename van de Nederlandse populatie en zal grotendeels op conto komen van late inleveraars van waarnemingen. Of zouden, amper voorstelbaar, Nederlandse vogelaars blasé geworden zijn van zoveel schoons in eigen land? De toename heeft overigens vooral betrekking op het aantal voorjaarswaarnemingen. Het aantal winterwaarnemingen vertoont wat kleine fluctuaties maar heeft in de afgelopen jaren geen sterke groei doorgemaakt.

— Fred Hustings & Erik van Winden

Figuur 3. Aantal gemelde exemplaren vanaf seizoen 1988/89 tot en met 1996/97.

Let op gekleurde Zwartkopmeeuwen!

Het loont om op poten van Zwartkopmeeuwen te letten, want zowel in Nederland (Delta) als het buitenland zijn er de afgelopen jaren heel wat van kleureringen voorzien. Waarnemingen s.v.p. goed documenteren en voorzien van alle details opsturen naar: Peter Meininger, RIKZ afd. Biologie, Postbus 8039, 4330 EA Middelburg (0118-672331).